

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

STRATEGIC FILE

NR 11 (119), LISTOPAD 2022 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski, Patrycja Sasnal, Wojciech Lorenz

Sytuacja bezpieczeństwa Bośni i Hercegowiny – stan i perspektywy

Filip Bryjka

Rosja wykorzystuje pogłębiające się problemy wewnętrzne w Bośni i Hercegowinie (BiH), zwłaszcza tendencje separatystyczne w Republice Serbskiej, do destabilizacji tego państwa metodami hybrydowymi i do utrudniania jego integracji ze strukturami euroatlantyckimi. Rosyjska inwazja na Ukrainę przyczyniła się do wznowienia debaty politycznej na temat członkostwa BiH w NATO, czemu sprzeciwiają się bośniaccy Serbowie – zwolennicy neutralności wojskowej. W tej sytuacji rośnie znaczenie misji EUFOR Althea, która powinna zostać wzmocniona specjalistami ds. przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym.

PISM STRATEGIC FILE

Kryzys wokół systemu politycznego Bośni i Hercegowiny, działania na rzecz poszerzenia autonomii Republiki Serbskiej (RS) oraz rosyjska inwazja na Ukrainę skłoniły UE do powiększenia w lutym br. personelu misji EUFOR Althea z 600 do 1100 żołnierzy. Swoje kontyngenty wzmocniły m.in. Austria, Bułgaria, Rumunia i Słowacja. Po 10 latach przerwy do misji powrócili także żołnierze z Niemiec (do 50 osób w roli obserwatorów, doradców i oficerów łącznikowych), co stanowiło jeden z elementów wzmoczonej aktywności niemieckiej dyplomacji w regionie Bałkanów Zachodnich. By zasignalizować gotowość do szybkiej reakcji, siły EUFOR zwiększyły liczbę patroli, a francuskie myśliwce przeprowadziły nad Bośnią serię lotów szkoleniowych. Wielka Brytania wzmocniła z kolei personel misji NATO w Sarajewie, wysyłając dwóch ekspertów ds. przeciwdziałania dezinformacji i ds. reformy sektora obronnego. Brytyjski rząd przekazał także 750 mln funtów na rzecz utworzenia Centrum Cyberbezpieczeństwa przy Uniwersytecie w Sarajewie. Działania te okazały się jednak niewystarczające, by wzmocnić odporność BiH na zagrożenia hybrydowe przed wyborami powszechnymi, które odbyły się 2 października br. We wrześniu działalność instytucji państwowych BiH została bowiem sparaliżowana wskutek cyberataku.

Stan bezpieczeństwa

Głównym wyzwaniem dla bezpieczeństwa i stabilności Bośni i Hercegowiny są pogłębiające się problemy wewnętrzne, rosnące nastroje nacjonalistyczne i tendencje separatystyczne w Republice Serbskiej¹ – jednej z dwóch części składowych państwa (entitetów) obok Federacji Bośni

Głównym wyzwaniem dla bezpieczeństwa i stabilności Bośni i Hercegowiny są pogłębiające się problemy wewnętrzne, rosnące nastroje nacjonalistyczne i tendencje separatystyczne w Republice Serbskiej.

i Hercegowiny (FBiH). W grudniu 2021 r. Zgromadzenie Narodowe RS przyjęło pakiet ustaw o przeniesieniu kompetencji w zakresie wymiaru sprawiedliwości, systemu podatkowego oraz bezpieczeństwa i obrony z poziomu centralnego na poziom entitetu. Decyzja ta była sprzeczna z dotychczasowymi wysiłkami państw Zachodu na rzecz centralizacji tych kompetencji i jest przez nie

postrzegana jako krok w stronę secesji RS. Szczególne znaczenie mają plany utworzenia serbskich sił zbrojnych niezależnych od władz centralnych. Ich wdrożenie oznaczałoby fiasko reformy sektora obronnego, która trwa od zakończenia konfliktu i jest powszechnie uznawana za największy sukces budowy wieloetnicznych instytucji państwowych w BiH.

Decentralizacja i częściowa renacjonalizacja bośniackich sił zbrojnych zwiększyłaby także ryzyko wznowienia konfliktu w BiH (np. w postaci serbskiej zbrojnej irredenty)². Prawdopodobieństwo realizacji takiego scenariusza jest jednak niskie, m.in. z uwagi na obecność wojskową sił EUFOR oraz kontekst polityczny decyzji władz RS. Ustawy zostały bowiem przyjęte w odpowiedzi na wprowadzenie przez Wysokiego Przedstawiciela ds. BiH (HR) w lipcu 2021 r. kar za negowanie zbrodni ludobójstwa w Srebrenicy. Wywołało ono oburzenie bośniackich Serbów, którzy kwestionują legalność instytucji HR utworzonej na mocy porozumienia pokojowego z Dayton (1995 r.) i wzywają do jej likwidacji (przy wsparciu Rosji, Serbii i Chin). Zmiany legislacyjne miały także zmobilizować przed październikowymi wyborami elektorat Sojuszu Niezależnych Socjaldemokratów (SNSD) – partii Milorada Dodika, który jest głównym orędownikiem poszerzenia autonomii RS. W pierwszej połowie 2022 r. został on objęty sankcjami USA i Wielkiej Brytanii za korupcję oraz działania na rzecz

¹ Szerzej zob. *Sixtieth report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations (S/2021/912)*, United Nations Security Council, 1 listopada 2021 r.

² Wojna domowa w BiH w latach 1992–1995 miała przede wszystkim podłoże etniczne i terytorialne. W trakcie walk zginęło ponad 100 tys. osób (głównie cywilów). Działania wojenne zostały zakończone w wyniku interwencji państw NATO, co skłoniło strony konfliktu do osiągnięcia porozumienia pokojowego w Dayton. Szerzej nt. genezy i przebiegu konfliktu zob. np. D.H. Allin, *NATO's Balkan Interventions*, Adelphi Paper 347, Routledge, 2010, s. 13–48.

PISM STRATEGIC FILE

dezintegracji i destabilizacji BiH. W lutym br. podobne kroki wobec przywódcy bośniackich Serbów rozważała UE, jednak decyzji tej sprzeciwiły się Chorwacja, Węgry i Słowenia. Wdrożenie przyjętych ustaw zostało jednak przez władze RS odroczone z uwagi na wojnę na Ukrainie.

Potencjalnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa BiH jest także możliwość zablokowania przez Rosję w RB ONZ przedłużenia mandatu misji EUFOR Althea.

Potencjalnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa BiH jest także możliwość zablokowania przez Rosję w RB ONZ przedłużenia mandatu misji EUFOR Althea. Rosyjska dyplomacja sygnalizowała taką gotowość w 2021 r., starając się wymusić na Radzie Wdrożenia Pokoju (PIC) usunięcie Christiana Schmidta ze stanowiska Wysokiego Przedstawiciela. Wówczas Rosja nie zdecydowała się jednak na weto i poparła przedłużenie mandatu

misji o kolejne 12 miesięcy. Podobnie postąpiła w trakcie ostatniego głosowania, które odbyło się 2 listopada br. Zablokowanie unijnej operacji najpewniej doprowadziłoby do zmiany charakteru misji NATO HQ w Sarajewie z doradczej na stabilizacyjną. Jej mandat – nadany na podstawie porozumienia pokojowego z Dayton – jest bezterminowy i pozwala na rozwinięcie sił pokojowych do 60 tys. Zmiany te byłyby sprzeczne z interesami bośniackich Serbów i Rosji.

Rola misji EUFOR Althea

Od grudnia 2004 r. za utrzymanie stabilnego środowiska bezpieczeństwa w Bośni i Hercegowinie odpowiada UE. Operacja Althea zastąpiła misje IFOR/SFOR prowadzone przez NATO w latach 1995–2004. Przekazanie odpowiedzialności nastąpiło na podstawie mechanizmu Berlin plus, który umożliwia Unii korzystanie z zasobów planistycznych i dowódczych Sojuszu. Do głównych zadań misji należy obecnie wspieranie reformy sektora bezpieczeństwa i obronności sił zbrojnych Bośni i Hercegowiny (AFBiH), monitorowanie sytuacji i przeciwdziałanie wznowieniu konfliktu, a także umożliwianie Wysokiemu Przedstawicielowi realizacji zadań mandatowych i przestrzegania porozumienia pokojowego z Dayton.

Na poziomie strategicznym celem misji jest tworzenie warunków umożliwiających polityczną integrację BiH ze strukturami euroatlantyckimi. Działania te są podejmowane w ramach Procesu Stabilizacji i Stowarzyszenia (SAP), części polityki rozszerzenia Unii³. W przypadku BiH proces ten przebiega jednak najwolniej spośród państw Bałkanów Zachodnich (poza Kosowem). Od 2016 r. Bośnia i Hercegowina ubiegała się o status oficjalnego kandydata. Głównymi przeszkodami na drodze do integracji są problemy z praworządnością, wysoki poziom korupcji, zbyt wolne tempo reformy administracji publicznej i zmiana systemu wyborczego. W 2019 r. Komisja Europejska (KE) sformułowała 14 zaleceń dotyczących tych obszarów funkcjonowania państwa⁴. W czerwcu br. 12 bośniackich partii politycznych podpisało porozumienie w sprawie europejskiego kursu polityki zagranicznej i przedłużenia mandatu misji Althea. W połowie października KE zarekomendowała przyznanie BiH statusu kandydata pod warunkiem wdrażania zaleceń Komisji i przeprowadzenia dodatkowych reform⁵.

Na poziomie strategicznym celem misji jest tworzenie warunków umożliwiających polityczną integrację BiH ze strukturami euroatlantyckimi.

³ T. Żornaczuk, *Komisja Europejska wobec włączenia Ukrainy, Mołdawii i Gruzji do polityki rozszerzenia UE*, „Biuletyn PISM”, nr 101 (2520), 22 czerwca 2022 r., www.pism.pl.

⁴ *Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union*, COM(2019), European Commission, 29 maja 2019 r.

⁵ *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, European Commission Staff Working Document, SWD(2022) 336 final, Brussels, 12 października 2022 r.

PISM STRATEGIC FILE

Siły EUFOR liczą obecnie 1100 żołnierzy (w tym do 50 z Polski). Na początku misji ich liczba wynosiła 7 tys., ale w kolejnych latach została zredukowana do 600. Państwa uczestniczące w misji utrzymują w gotowości siły rezerwowe EUFOR, które w razie potrzeby mogą zostać szybko wysłane do BiH. Co roku biorą one udział w ćwiczeniach Quick Response. Za reagowanie w sytuacjach kryzysowych i współdziałanie z AFBiH odpowiada Międzynarodowy Batalion EUFOR (MNBN) stacjonujący w bazie Camp Butmir w Sarajewie. Do końca 2018 r. szkolił on żołnierzy AFBiH. Obecnie zespoły doradcze EUFOR (EAT) przede wszystkim nadzorują wdrażanie i przestrzeganie przez bośniacką armię standardów NATO. Polscy doradcy są przydzieleni do 6. brygady piechoty z dowództwem w Banja Luce (Republika Serbska). Na terytorium Bośni działa także 17 zespołów łącznikowo-obszernych (LOT) odpowiedzialnych za monitorowanie sytuacji i współpracę cywilno-wojskową (CIMIC) – polski zespół stacjonuje w Doboju.

Za reagowanie w sytuacjach kryzysowych i współdziałanie z AFBiH odpowiada Międzynarodowy Batalion EUFOR (MNBN) stacjonujący w bazie Camp Butmir w Sarajewie.

We wrześniu br. BiH dołączyła do EU Civil Protection Mechanism, którego celem jest wzmocnienie współpracy Unii z państwami partnerskimi w zakresie cywilnego zarządzania kryzysowego. Dzięki temu Bośnia we współpracy z państwami UE zwiększy zdolności w zakresie zapobiegania katastrofom naturalnym oraz reagowania na nie. Ten obszar bezpieczeństwa ma istotne znaczenie dla BiH m.in. ze względu na położenie w strefie sejsmicznej i zagrożenie powodziowe. Ostatnie trzęsienie ziemi (o sile 5,7 stopnia w skali Richtera) miało miejsce w kwietniu br. W 2014 r. BiH dotknęła największa od 1982 r. powódź, która spowodowała straty w wysokości ok. 1,3 mld euro (ponad 7,5% PKB BiH). Ponad 1,5 mln osób (ok. 39% populacji BiH), głównie w RS, straciło domy lub dostęp do prądu, bieżącej wody i infrastruktury. Było to spowodowane m.in. wieloletnimi zaniedbaniami lokalnych władz w zakresie zarządzania kryzysowego. Społeczno-gospodarcze konsekwencje powodzi udało się zminimalizować m.in. dzięki wsparciu finansowemu UE (łącznie 65 mln euro dla BiH i Serbii), pomocy humanitarnej państw członkowskich oraz wsparciu NATO w usuwaniu jej skutków w ramach Euroatlantyckiego Centrum Koordynacji Odpowiedzi na Katastrofy (EADRCC).

Perspektywa akcesji Bośni do NATO

Dążenie BiH do członkostwa w NATO wynika m.in. z Ustawy o obronie (2005 r.), Strategii bezpieczeństwa i obrony (2007 r.) oraz Strategii polityki zagranicznej (2018 r.) tego państwa. Akcesji do NATO sprzeciwiają się jednak bośniaccy Serbowie, którzy w 2017 r. przyjęli w parlamencie Republiki Serbskiej deklarację o neutralności wojskowej sformułowaną na wzór Serbii. Mimo braku politycznego konsensusu w sprawie członkostwa w Sojuszu władze wykorzystują współpracę z UE i NATO do reformy sektora bezpieczeństwa i obrony, która ma dostosować AFBiH do standardów NATO i umożliwić integrację transatlantycką w przyszłości. Pierwszym krokiem było przystąpienie BiH do programu Partnerstwo dla Pokoju (PfP) w 2006 r. Proces ten poprzedziły m.in. połączenie dotychczas niezależnych armii FiBH (30 tys.) i RS (10–12 tys.), redukcja liczebności AFBiH do 10 tys.

Utworzone w 2006 r. siły zbrojne BiH są uznawane za przykład sukcesu wieloetnicznych instytucji państwowych.

żołnierzy zawodowych i 5 tys. rezerwistów, utworzenie wspólnego ministerstwa obrony, przyjęcie wspólnej doktryny obronnej, poddanie AFBiH cywilnej kontroli, a także współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym ds. byłej Jugosławii (ICTY). Utworzone w 2006 r. siły zbrojne BiH są uznawane za przykład sukcesu wieloetnicznych instytucji państwowych. Kluczowe stanowiska (np. w sztabie generalnym, dowództwach operacyjnych i dowództwach jednostek wsparcia) są obsadzone na zasadzie parytetu, co odróżnia bośniackie siły zbrojne od jednostek policji, które są niemal jednolite etnicznie. Trzon AFBiH tworzą trzy brygady piechoty (każda składa się z trzech batalionów – po jednym z każdej grupy etnicznej) i podporządkowanych im jednoetnicznych pułków.

PISM STRATEGIC FILE

W 2008 r. BiH przyjęła Indywidualny Plan Działań w ramach Partnerstwa (IPAP), a relacje z NATO przybrały postać Zintensyfikowanego Dialogu (ID), co otworzyło nowe możliwości uzyskiwania pomocy i konsultacji. Dzięki współpracy z NATO bośniaccy obserwatorzy wojskowi uczestniczyli w misjach ONZ w Demokratycznej Republice Konga (DRK), Darfurze (Sudan) i Erytrei. Do Iraku BiH wysłała pluton piechoty i zespół saperów neutralizujących materiały wybuchowe (EOD). Od 2009 r. bośniaccy żołnierze brali także udział w misjach w Afganistanie (ISAF i RSM) jako część kontyngentów duńskiego i niemieckiego. Obecnie uczestniczą m.in. w misjach w Mali, Republice

Dzięki współpracy z NATO Bośnia przestała być jedynie „obiorcą bezpieczeństwa” i stała się państwem wnoszącym wkład w działania na rzecz utrzymania pokoju.

Środkowoafrykańskiej i DRK. Dzięki współpracy z NATO Bośnia przestała być jedynie „obiorcą bezpieczeństwa” i stała się państwem wnoszącym wkład w działania na rzecz utrzymania pokoju.

Zaangażowanie we wspólne działania z Sojuszem przyczyniło się do objęcia BiH w 2010 r. Planem Działań na Rzecz Członkostwa (MAP), który znacznie ułatwia osiągnięcie standardów NATO i jest uznawany za jedną z ostatnich procedur przed formalnym zaproszeniem do Sojuszu. MAP nie był jednak przez lata aktywowany ze względu na sprzeciw bośniackich Serbów wobec przeniesienia prawa własności mienia wojskowego po armii jugosłowiańskiej (np. koszar, magazynów broni itp.) z poziomu entitetu na poziom centralny. Politycy SNSD blokowali także przyjęcie natowskiego Roczego Programu Narodowego (ANP) precyzującego zakres niezbędnych zmian, czyli w praktyce aktywującego MAP. W wyniku politycznego kompromisu w grudniu 2019 r. władze BiH przyjęły ostatecznie Program Reform – modyfikacja nazwy wynikała zapewne z kalkulacji politycznych i miała ograniczyć koszty wizerunkowe SNSD (82% bośniackich Serbów sprzeciwia się członkostwu w Sojuszu)⁶. Za koordynację i wdrażanie reform odpowiada utworzona w 2021 r. Komisja Współpracy z NATO.

Mimo politycznych działań sabotujących współpraca z Sojuszem jest w praktyce skutecznie wdrażana w wymiarze wojskowym. Od 2014 r. Bośnia uczestniczy w Platformie Interoperacyjności (IP) – jednym z dwóch formatów współpracy w ramach Inicjatywy Interoperacyjności z Partnerami (PII)⁷, który umożliwia prowadzenie konsultacji politycznych i wojskowych. Bośnia partycypuje także w programie Budowy Integralności (IB) koncentrującym się na dobrym rządzeniu i transparentnym wykorzystaniu sił zbrojnych. We wrześniu br. przeprowadzono certyfikację batalionu lekkiej piechoty AFBiH (800 żołnierzy) wydzielonego do udziału w misjach w ramach PfP. Uzyskał on najwyższe oceny i od 2023 r. będzie mógł współdziałać z siłami NATO w ramach misji pokojowych i ćwiczeń. Mimo pandemii COVID-19 w latach 2019–2021 AFBiH przeprowadziły 30 wielonarodowych ćwiczeń wojskowych z państwami NATO i trzy dwustronne z USA.

Wysokie oceny certyfikowanego batalionu nie odzwierciedlają jednak stanu armii BiH, której problemy są związane m.in. z brakiem wystarczających środków finansowych na rozbudowę i remonty infrastruktury, a także na modernizację i zakup sprzętu wojskowego. Od 2016 r. budżet obronny BiH jest utrzymywany poniżej 1% PKB (w 2021 r. wyniósł 0,78%) i jest najniższy na Bałkanach Zachodnich. Ze względu na spory międzypartyjne od 2018 r. budżet federalny jest uchwalany ze znacznym opóźnieniem, co paraliżuje administrowanie siłami zbrojnymi, uniemożliwia ich modernizację i rozwój. Niemal całość (88%) wydatków na obronność pochłania utrzymanie personelu. Środki finansowe przeznaczone na sprzęt i uzbrojenie od 2017 r. nie przekroczyły 4% budżetu obronnego, co negatywnie wpływa na zdolności operacyjne

Od 2016 r. budżet obronny BiH jest utrzymywany poniżej 1% PKB (w 2021 r. wyniósł 0,78%) i jest najniższy na Bałkanach Zachodnich.

⁶ *What Matters to Bosnia and Herzegovina's Citizens? Public Opinion Poll*, National Democratic Institute, grudzień 2021, www.ndi.org.

⁷ W. Lorenz, *Ewolucja współpracy NATO z partnerami – szanse i wyzwania*, „Biuletyn PISM”, nr 175 (2107), 21 sierpnia 2020 r., www.pism.pl.

PISM STRATEGIC FILE

AFBiH. Choć Bośnia i Hercegowina otrzymuje zagraniczne wsparcie finansowe i wojskowe (głównymi donatorami są USA i Turcja), jego wykorzystanie bywa sabotowane przez polityków (np. bośniaccy Serbowie blokują plany remontu infrastruktury wojskowej znajdującej się na terenie FBiH). Poważnym problemem w bośniackim wojsku są też braki kadrowe wynikające m.in. z dużej liczby osób przechodzących na emeryturę oraz z niewielkiego zainteresowania służbą ze względu na niskie zarobki i migrację ekonomiczną. Dotyczy to głównie bośniackich Chorwatów posiadających paszporty chorwackie i wyjeżdżających do pracy na terytorium UE. Problemy kadrowe są potęgowane przez funkcjonowanie parytetu, który powoduje często brak możliwości zatrudniania specjalistów na wolnych stanowiskach z uwagi na ich przynależność do określonej grupy etnicznej.

Destabilizujące wpływy Rosji

Strategicznym celem Rosji na Bałkanach Zachodnich jest niedopuszczenie do dalszego rozszerzenia NATO.

Choć strategicznym celem Rosji na Bałkanach Zachodnich jest niedopuszczenie do dalszego rozszerzenia NATO, rosyjska inwazja na Ukrainę wznowiła debatę na temat członkostwa BiH w Sojuszu. Do przyspieszenia integracji wezwała np. minister spraw zagranicznych Biserka Turković z boszniackiej Partii Akcji Demokratycznej (SDA). W odpowiedzi rosyjski ambasador stwierdził w marcu br., że „Rosja zastrzega sobie prawo do reakcji na przystąpienie Bośni do NATO, tak jak w przypadku Ukrainy”⁸. Słowa te były wyrażoną wprost groźbą rosyjskiej interwencji zbrojnej i miały przede wszystkim wywrzeć presję psychologiczną na bośniackie elity polityczne, zniechęcając je do zacieśniania kontaktów z Sojuszem. Spośród trzech państw regionu pozostających poza NATO BiH jest najbliższej integracji (mimo braku politycznego konsensu w tej sprawie). Serbia deklaruje politykę neutralności wojskowej, z kolei Kosowo nie jest uznawane przez cztery państwa członkowskie (Grecję, Hiszpanię, Rumunię i Słowację).

Rosyjski ambasador stwierdził w marcu br., że „Rosja zastrzega sobie prawo do reakcji na przystąpienie Bośni do NATO, tak jak w przypadku Ukrainy”.

Prawdopodobieństwo rosyjskiej interwencji wojskowej w BiH jest bardzo niskie, m.in. z uwagi na zaangażowanie znacznych sił i środków w wojnę na Ukrainie, obecność sił EUFOR Althea, dystans geograficzny oraz wysokie koszty potencjalnego ataku. Rosja od lat utrudnia jednak integrację Bośni z NATO metodami hybrydowymi. BiH jest jednym z państw regionu najbardziej podatnych na rosyjskie operacje hybrydowe, m.in. z uwagi na prorosyjskie sympatie bośniackich Serbów, niski poziom zaufania do mediów i instytucji państwowych, wysoki poziom korupcji i klientelizmu, aktywność grup paramilitarnych i zależność energetyczną od Rosji.

Prawdopodobieństwo rosyjskiej interwencji wojskowej w BiH jest bardzo niskie, Rosja od lat utrudnia jednak integrację Bośni z NATO metodami hybrydowymi.

Rosja prowadzi działania dezinformacyjne i propagandowe skierowane do całej serbskojęzycznej społeczności na Bałkanach Zachodnich. Czyni to bezpośrednio (m.in. za pomocą portalu Sputnik Serbia) i pośrednio – wiadomości przekazywane przez programy reżimowe w Rosji i na Białorusi są powielane m.in. przez media w Republice Serbskiej i w Serbii, które należą do najmniej wolnych w Europie. Celem rosyjskich kampanii jest m.in. podsycanie sporów wewnętrznych i międzynarodowych (w tym na tle etnicznym, religijnym i terytorialnym), atakowanie wizerunku NATO i UE czy fałszowanie przekazu na temat agresji Rosji przeciw Ukrainie. Utrwała to antyzachodnie postawy wśród tamtejszej społeczności i podtrzymuje pozytywny stosunek bośniackich Serbów do Rosji (oparty głównie na więzach kulturowych). Rosyjska propaganda kreuje

⁸ *Russia warns it will 'have to react' if Bosnia moves to join NATO*, „Reuters”, 18 marca 2022 r., www.reuters.com.

PISM STRATEGIC FILE

także pozytywny wizerunek Rosji jako „prawosławnych braci” i „obrońców Słowian” przed „ekspansjonizmem Zachodu” na Bałkanach.

Rosja ingeruje także w politykę wewnętrzną i zagraniczną BiH za pomocą klientelistycznych układów politycznych. Według upublicznionych informacji amerykańskiego wywiadu⁹ Miloard Dodik jest od 2014 r. opłacany przez rosyjskiego oligarchę Konstantina Małofiejewa – odpowiedzialnego m.in. za finansowanie separatystów w Donbasie i operacje hybrydowe w Europie Środkowej. Rosyjskie środki w 2018 r. ułatwiły liderowi SNSD zwycięstwo w wyborach do prezydium BiH (kolegialnego organu pełniącego funkcję głowy państwa) Tym samym Rosja uzyskała pośredni wpływ na bośniacką politykę zagraniczną. Po rosyjskiej inwazji na Ukrainę Dodik zablokował decyzję o nałożeniu sankcji na Rosję oraz bezskutecznie usiłował wyrzucić presję na bośniackiego ambasadora w ONZ, by ten zagłosował przeciwko rezolucji potępiającej agresję.

Rosja dysponuje także potencjałem wyrotowym, który może wykorzystać do zablokowania akcesji Bośni do NATO (podobnie próbowała postąpić wobec Czarnogóry w 2016 r.)¹⁰. Na terytorium RS działają członkowie nacjonalistycznych grup paramilitarnych, np. Serbski Honor (Srbska Čast), Weterani Republiki Serbskiej, Bałkańskie Wojska Kozackie (Balkanska Kozacka Vojska, BKV), a także serbski oddział rosyjskiej grupy motocyklowej Nocne Wilki. Środowiska te są wykorzystywane

Rosja dysponuje potencjałem wyrotowym, który może wykorzystać do zablokowania akcesji Bośni do NATO.

głównie do celów propagandowych, np. do uczestnictwa w wiecach poparcia dla Rosji w RS. Ich członkowie posiadają także umiejętności wojskowe, a niektórzy – doświadczenie bojowe (od 2014 r. po stronie rosyjskich separatystów w Donbasie walczyło ponad 300 serbskich ochotników)¹¹. Byli oni szkoleni m.in. przez byłych funkcjonariuszy rosyjskich służb specjalnych w działającym

od 2012 r. Serbsko-Rosyjskim Centrum Humanitarnym w Niszu (Serbia). Oficjalnym przeznaczeniem tego ośrodka jest współpraca w obszarze zarządzania kryzysowego, jednak najprawdopodobniej pełni funkcję zaplecza dla rosyjskich operacji wywiadowczych na Bałkanach. Od 2015 r. Rosja współpracuje także z policją RS w zakresie szkolenia, wymiany informacji oraz zwalczania terroryzmu, przestępczości zorganizowanej i cyberzagrożeń. W 2018 r. władze RS zakupiły m.in. 2,5 tys. sztuk broni automatycznej i systemy przeciwlotnicze Igła V1, a na przedmieściach Banja Luki (w dawnych koszarach wojskowych w Zalužani) utworzyły nowy ośrodek szkoleniowy. Rosja może wykorzystać te aktywa np. do destabilizacji sytuacji wewnętrznej i wywołania „zamrożonego konfliktu” (na wzór Naddniestrza, Abchazji czy Osetii Południowej), co długotrwale utrudniłoby akcesję BiH do struktur euroatlantyckich.

Chociaż wpływy gospodarcze Rosji w BiH są ograniczone, koncentrują się na strategicznym sektorze energetycznym i – w mniejszym stopniu – bankowym (Sbierbank) oraz metalurgicznym (za sprawą kontrolowanej przez Gazprom spółki Prvo Plinarsko Društvo). Rosyjski Gazprom odpowiada za 100% importowanego przez Bośnię gazu ziemnego. Rosyjskie władze rozważają budowę odnogi gazociągu TurkStream, która miałaby przechodzić wyłącznie przez terytorium RS, zapewniając dostawy gazu do UE. W trakcie ostatniej wizyty w Moskwie Dodik z prezydentem Putinem omawiał także plany budowy przez rosyjskie przedsiębiorstwa dwóch elektrowni na terytorium RS. Od 2007 r. Rosja odgrywa także ważną rolę w bośniackim sektorze paliwowym za sprawą inwestycji rosyjskiej spółki Zarubezhneft. Nabycie zadłużonych rafinerii w Bosanskim Brodzie i Modričy oraz sieci dystrybucji paliwa Nestro Petrol (oficjalnie za 120 mln euro, w rzeczywistości koszty mogły wynieść nawet 250 mln euro) zapewnia Rosji kontrolę nad ok. 1/3 rynku naftowego w BiH.

⁹ SAD: *Rusija tajno finansira DF u Crnoj Gori i Dodika u BiH*, VOA, 13 września 2022 r., www.glasamerike.net.

¹⁰ Małofiejew finansował m.in. polityków Frontu Demokratycznego, którzy w 2016 r. mieli przejąć władzę w wyniku inspirowanego przez Rosję zamachu stanu i zapobiec integracji Czarnogóry z NATO, zob. R. Bajrović, V. Garčević, R. Kraemer, *Hanging by a Thread: Russia's Strategy of Destabilization in Montenegro*, Foreign Policy Research Institute, 2018.

¹¹ Serbscy weterani walk w Donbasie brali udział w przygotowaniach do zamachu stanu w Czarnogórze, szerzej zob. F. Bryjka, *Serbscy bojownicy na froncie w Donbasie w latach 2014–2019*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” nr 14, s. 110–131.

PISM STRATEGIC FILE

Wnioski i rekomendacje

Tendencje separatystyczne wśród bośniackich Serbów mogą być użyte przez Rosję do destabilizacji Bośni i Hercegowiny metodami hybrydowymi.

Dążenia do poszerzenia autonomii Republiki Serbskiej są wykorzystywane przez Milorada Dodika i jego partię przede wszystkim na użytek wewnętrzny. Tendencje separatystyczne wśród bośniackich Serbów mogą być użyte przez Rosję do destabilizacji Bośni i Hercegowiny metodami hybrydowymi, np. poprzez kampanie dezinformacyjne, cyberataki na infrastrukturę krytyczną, ingerencje w procesy polityczne,

szantaż energetyczny lub działania dywersyjno-sabotażowe za pośrednictwem lokalnych grup paramilitarnych. Ich celem może być m.in. utrudnienie Bośni integracji euroatlantyckiej oraz podważenie zdolności UE i NATO w zakresie zarządzania kryzysowego¹² na Bałkanach. Wywołując kryzys w BiH, Rosja może usiłować odwrócić uwagę Zachodu od wojny na Ukrainie i zmusić do zaangażowania w stabilizację Bałkanów Zachodnich. Może także traktować kryzys jak „kartę przetargową” w relacjach z Zachodem i w ten sposób usiłować wymusić na sojusznikach Ukrainy presję na ukraińskie władze, by podjęły negocjacje z Rosją.

Wywołując kryzys w BiH, Rosja może usiłować odwrócić uwagę Zachodu od wojny na Ukrainie i zmusić do zaangażowania w stabilizację Bałkanów Zachodnich.

W przypadku zaobserwowania wzmożonej rosyjskiej aktywności hybrydowej Rosji w BiH NATO powinno rozważyć wysłanie tam zespołów wsparcia przeciwhybrydowego (NATO Counter-Hybrid Support Teams). Po utworzeniu analogicznych zespołów w ramach UE (EU Rapid Hybrid Threat Response Teams¹³), co ma nastąpić do końca 2024 r., Unia będzie mogła wykorzystać je do reagowania na sytuacje kryzysowe wywołane metodami hybrydowymi. Jeżeli nastąpi eskalacja sytuacji w Republice Serbskiej i wzrośnie ryzyko zbrojnej irredenty, Dowództwo EUFOR będzie mogło rozważyć także prewencyjnie rozmieszczenie elementów MNBN w Dystrykcie Brczko – autonomicznym regionie rozdzielającym dwie części składowe RS. Z uwagi na strategiczne znaczenie tego obszaru, jego zajęcie byłoby kluczowe dla powodzenia (ewentualnej) serbskiej secesji. Siły EUFOR mogłyby w tym celu skorzystać z infrastruktury wojskowej będącej w przeszłości w dyspozycji misji NATO (Camp McGovern w Dystrykcie Brczko lub Eagle Base w Tuzli).

Ze względu na ryzyko występowania w BiH zagrożeń hybrydowych NATO może rozważyć włączenie tego państwa do Inicjatywy Wzmacniania Zdolności Obronnych (DCB), którego celem jest

Ze względu na ryzyko występowania w BiH zagrożeń hybrydowych NATO może rozważyć włączenie tego państwa do Inicjatywy Wzmacniania Zdolności Obronnych (DCB).

przygotowanie partnerów do obrony m.in. przed terroryzmem czy cyberatakami. Na późniejszym etapie, pod warunkiem zacieśnienia współpracy politycznej i wojskowej, państwa Sojuszu mogą także rozważyć zaproszenie BiH do Partnerstwa Poszerzonych Możliwości (EOP) – drugiego formatu współpracy w ramach PII, oferowanego państwom wnoszącym największy wkład

w misje i bezpieczeństwo Sojuszu. Rozszerzyłoby to możliwości uczestnictwa AFBiH w ćwiczeniach NATO. By wejść na kolejny poziom współpracy z Sojuszem, bośniackie władze powinny jednak opracować długofalowy plan zwiększania budżetu obronnego i modernizacji sił zbrojnych, a także nową strategię bezpieczeństwa i obrony – obowiązujący dokument nie był aktualizowany przez 15 lat, nie jest więc dostosowany do obecnej sytuacji bezpieczeństwa w Europie.

¹² F. Bryjka, *Przyszłość reagowania kryzysowego w nowej strategii NATO*, „Biuletyn PISM”, nr 118 (2537), 21 lipca 2022 r., www.pism.pl.

¹³ F. Bryjka, *Rozwój unijnych zdolności do zwalczania zagrożeń hybrydowych*, „PISM Strategic File”, nr 9 (117), sierpień 2022, www.pism.pl.

PISM STRATEGIC FILE

By ograniczyć wpływ rosyjskiej dezinformacji, UE powinna zwiększyć środki i personel grupy zadaniowej Western Balkan Task Force odpowiedzialnej m.in. za rozpoznawanie i analizę dezinformacji w regionie. Może także rozważyć

By ograniczyć wpływ rosyjskiej dezinformacji, UE powinna zwiększyć środki i personel grupy zadaniowej Western Balkan Task Force odpowiedzialnej m.in. za rozpoznawanie i analizę dezinformacji w regionie.

wsparcie dla utworzenia kanału informacyjnego nadającego w języku serbsko-chorwackim oraz rozszerzyć zakres pomocy w zakresie komunikacji strategicznej (np. wzmacniając społeczeństwo obywatelskie i niezależnych dziennikarzy). Unia powinna także wspierać finansowo projekty dotyczące wymiany dobrych praktyk w zakresie

przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, edukacji medialnej i krytycznego myślenia (na wszystkich poziomach edukacji).

Polski personel wojskowy w BiH – mimo niewielkiej liczebności – stanowi istotny wkład w funkcjonowanie misji Althea, m.in. w obszarze doradztwa wojskowego i zapewniania świadomości sytuacyjnej. Pozytywny stosunek wszystkich trzech grup etnicznych do polskich żołnierzy pozwala im pełnić rolę mediatorów w sytuacjach konfliktowych (w tym z udziałem personelu wojskowego innych państw uczestniczących w operacji). O ile jednak polscy żołnierze są dobrze usytuowani w strukturze EUFOR, o tyle Polska nie ma żadnego przedstawiciela w NATO HQ w Sarajewie. Umieszczenie cywilnych lub wojskowych specjalistów w tej strukturze zwiększyłoby pulę doświadczeń Polski w praktycznym wymiarze współpracy NATO–UE w ramach mechanizmu Berlin plus.